

"ALS JE ER NIET OVER PRAAT, DAN BESTAAT HET NIET"

Spreken en zwijgen over zwangerschappen als gevolg van seksueel geweld DOOR ANOUSHKA BOET

Anoushka Boet studeerde in december 1996 af als historica aan de Universiteit Utrecht met haar scriptie *No-man's-land. Spreken en zwijgen over zwangerschappen als gevolg van seksueel geweld*.

Het is noodzakelijk het zwijgen over deze zwangerschappen te doorbreken. Anoushka Boet onderzocht op welke manier er in het verleden gesproken en geschreven werd over zwangerschappen als gevolg van seksueel geweld.

Eén op de drie vrouwen heeft in haar jeugd één of meerdere ervaringen met seksueel geweld gehad, concludeert Nel Draijer in haar onderzoek *Seksueel misbruik van meisjes door verwanten uit 1988*.¹ Hoe vaak het voorkomt dat een kind, meid of vrouw zwanger is als gevolg van seksueel geweld is onbekend. Cijfers zijn er niet. Wetenschappelijke literatuur over dit onderwerp is zeldzaam. Historisch onderzoek naar deze zwangerschappen bestaat niet. Naar de omvang van deze problematiek kan alleen gested worden. Zowel in het heden als verleden wordt gezweven over zwangerschappen die het gevolg zijn van seksuele kindermishandeling of verkrachting. Slachtoffers hebben vaak geen woorden voor wat er gebeurd is. Ze kunnen het seksueel geweld en de daaruitvolgende zwangerschap geen naam geven. Ze zwijgen, onder andere door schaamte, schuldgevoelens of uit loyaliteit naar de daders.

Een slachtoffer/overlevende, die op 13-jarige en op 15-jarige leeftijd zwanger was van haar vader: *"Als je er niet over praat, dan bestaat het niet. Ik ontkende dat ik zwanger was. Ik gooide ook een tijdje maandelijks maandverband weg om het te verbergen."*

Ook de omgeving zwijgt. Het spreken over zwangerschappen als gevolg van seksueel geweld is hierdoor bijna onmogelijk.

KINDERMOORD

Om een antwoord te krijgen op de vraag hoe in het verleden gesproken en geschreven is over zwangerschappen als gevolg van seksueel geweld, heb ik onderzocht of zeventiende- en achttiende-eeuwse Amsterdamse gerechtelijke bronnen met betrekking tot kindermoord kunnen leiden tot een verhaal over zwangerschappen die voortkwamen uit seksueel geweld. Het blijkt dat dwang tijdens de bevruchting in deze eeuwen een mogelijk motief voor kindermoord was. Zo wordt in de kindermoordzaak van Lena Meijer heel duidelijk dat zwangerschappen veroorzaakt door seksueel geweld voorkwamen en dat dwang tijdens de bevruchting een mogelijk motief was.

Rectificatie

Per abuis staat de naam van Astrid van der Kooij vermeld boven het artikel 'Eerst betaalde arbeid, dan betaalde zorg' in het vorige nummer van *Vrouwenbelangen*. Niet zij, maar Suzanne Hautvast is de auteur van dit artikel. Het artikel is gebaseerd op de doctoraalscriptie van Astrid van der Kooij. ■

Lena Meijer wordt in 1778 beschuldigd van kindermoord. Zij is dan 23 jaar. Iemand die zich uitgaf voor een scheepstimmermansknecht heeft haar zwanger gemaakt. Daarna heeft ze hem nooit meer gezien. Zij ontmoette hem toen ze op straat met één van haar kennissen stond te praten. Na deze kennismaking vroeg hij haar uit. En zij ging mee. Zij is toen *"met de scheepstimmermansknecht naar 't hoedemakerspad gegaan..., en dat die haar heeft verkracht."* Lena geeft dus zelf aan dat deze verkrachting haar zwangerschap veroorzaakt heeft. De verhoorders gaan hier niet meteen op in. Pas later in het verhoor vragen de verhoorders uit eigen beweging naar de verkrachting. Zij willen weten op welke wijze de knecht Lena verkracht heeft. Lena geeft als antwoord: *"dat zij tezamen kuyerende in de tuin agter een herberg op 't hoedemakerspad, hij haar in een tuijnhuysje getrokken op de grond gegooijd en also verkracht heeft haar... belovede, haar te zullen trouwen als er iets van kwam."* De verhoorders vragen daarop of ze niet om hulp geroepen heeft. Lena zegt dit wel gedaan te hebben, maar dat er geen hulp kwam. Tenslotte vragen de verhoorders of Lena met niemand anders geslachts-gemeenschap heeft gehad, hetgeen Lena bevestigt. Daarna zwijgen de verhoorders over de verkrachting die Lena's zwangerschap veroorzaakt heeft. Ook in het tweede verhoor is hier geen aandacht voor. Het proces draait uiteindelijk om de vraag of Lena's kindje heeft geleefd en zo ja, of zij met voorbedachte rade haar kind heeft omgebracht. De manier waarop Lena bevrucht is, is voor de verhoorders geen aandachtspunt.

HEDEENDAAGSE HISTORICI

Zeventiende- en achttiende-eeuwse kindermoordzaken geven genoeg aanwijzingen seksueel geweld tijdens de bevruchting als mogelijk motief voor kindermoord te benoemen.

Een slachtoffer/overlevende:
"Na het begin van de jaren tachtig mocht seksueel misbruik bestaan. Er kwam aandacht voor en de hulpverlening verbeterde. Voor die tijd mocht seksueel misbruik niet bestaan. Je moest het vergeten en naar de toekomst kijken. Als je het hebt over zwangerschappen die voortkomen uit seksueel geweld, dan krijg je een ander verhaal. Zwangerschappen veroorzaakt door seksueel misbruik zijn nog steeds een groot taboe. Er zijn weinig vrouwen die hier over praten. Het lijkt wel dat als er niet over gepraat wordt, het niet bestaat en vrouwen die het overkomt ook zwijgen."

Pas de laatste jaren worden zwangerschappen als gevolg van seksueel geweld langzaam een aandachtspunt voor hulpverleners. De publicatiegolf rond de Eper-incest-affaire, waarin de slachtoffers/overlevenden spreken over zwangerschappen, illegale abortussen en babymoorden, zorgt ervoor dat hulpverleners gaan nadenken over zwangerschappen als gevolg van seksueel geweld. De vaak sensationele publicaties in deze zaak, doen de geloofwaardigheid van de slachtoffers/overlevenden echter geen goed. Dit schept geen sfeer voor andere vrouwen om te gaan praten over hun ervaringen met zwangerschappen als gevolg van seksueel misbruik.

OPENINGEN

Spreken over zwangerschappen als gevolg van seksueel geweld blijkt haast onmogelijk. Hoe spreek je over iets waar in bijna geen enkel vertoog woorden voor bestaan? Het lijkt alsof zwangerschappen als gevolg van seksueel geweld het bevestigingsvermogen van veel mensen te boven gaat, wetenschappers en hulpverleners niet uitgezonderd. Toch blijkt uit dit onderzoek dat er voldoende openingen zijn voor een aanzet tot een verhaal over zwangerschappen als gevolg van seksueel geweld. Openstaan voor deze problematiek is een begin. ■

In recent historisch onderzoek naar kindermoord wordt dwang echter niet als mogelijk motief voor kindermoord benoemd. Er wordt wel gesproken over zwangerschappen, machtsverschillen en gedwongen gemeenschap apart, maar de koppeling tussen seksueel geweld en zwangerschappen wordt niet gemaakt. Ook historici die de afgelopen dertig jaar schreven over onderwerpen zoals vroedvrouwen, moederschap, zwangerschap, prostitutie, ongehuwde moeders, abortus, seksualiteit, vondelingen en/of seksueel geweld spreken wel over zwangerschap en seksueel geweld apart, maar koppelen deze niet. Hierop is één uitzondering. Als bovengenoemde historici spreken over ongehuwd zwangere dienstmeiden wordt de link tussen dwang en zwangerschap, hoewel meestal impliciet, wel gelegd. Er blijkt een traditie te bestaan in het spreken over dienstmeiden, die zwanger zijn geraakt door hun werkgevers als gevolg van seksueel geweld. Deze traditie zou een aanzet kunnen zijn tot een historisch verhaal over zwangerschappen als gevolg van seksueel geweld.

HULPVERLENING

Ik heb niet alleen onderzocht op welke manier historici spreken over zwangerschappen als gevolg van seksueel geweld, maar ook hoe hulpverleners in de afgelopen veertig jaar

over deze problematiek spraken. Hieruit blijkt dat in de jaren zestig en zeventig hulpverleners voornamelijk zwegden over seksueel geweld en zwangerschappen als gevolg hiervan.

Een maatschappelijk werkster, werkzaam in de periode 1967-1977 bij een gezinsvoogdij-instelling:
"Je neemt het jezelf achteraf kwalijk dat je zoiets niet doorziet. Maar het was een andere tijd. Ik denk nu dat je heel anders gefocust bent. We kwamen eigenlijk zo moeilijk achter incest binnen gezinnen. Er was weinig over incest bekend. Ik kwam pas heel laat achter zwangerschappen. Ik denk dat ik toch, door een zaak waarbij vijf kinderen uit incest werden geboren, alerter ben geworden en daardoor meer gezinnen met incest zag. Dat hele woord incest bestond gewoon niet. Het was een taboe. En iets wat niet bestaat daar praat je niet over."

Hulpverleners hadden, als een jong meisje zwanger was, geen aandacht voor het mogelijke seksueel geweld als oorzaak van de zwangerschap. Zij besteedden alleen aandacht aan de zwangerschap. Er was een onvermogen om seksueel geweld en zwangerschap te koppelen. Begin jaren tachtig veranderde dit. Het taboe werd langzaam doorbroken. Het werd mogelijk om te spreken over seksueel geweld. Hierbij waren zwangerschappen als gevolg van seksueel geweld nog geen 'onderwerp van gesprek'.

Noot:

1. Nel Draijer, *Seksueel misbruik van meisjes door verwanten. Een landelijk onderzoek naar de omvang, de aard, de gezinsachtergronden, de emotionele betekenis en de psychische gevolgen.* Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Den Haag 1988).